

VI AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“

1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted ning tegevused on kirjeldatud kooli õppekava üldosas.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma selle kujundamise eest;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonnakultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

2. Ainete osakaal

Õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

inimeseõpetus: I kooliaste 2 II kooliaste 2, III kooliaste 2 tundi nädalas

ajalugu: II kooliaste a-klassid 4, b-klassid 3 ja III kooliaste 6 tundi nädalas

ühiskonnaõpetus: II kooliaste 1 ja III kooliaste 2 tundi nädalas

3. Valdkonna lühikirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut

1. iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus) - enesemääratluspädevus;
- 1) lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemineerinevates sotsiaalsetes kontekstides) - sotsiaalne pädevus;
- 2) ühiskonnas (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid) - kodanikupädevus.

Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus.

Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele (lähikäik, kogukond, ühiskond, globaalne) lisandub ajaline/ajalooline (minevik, olevik, tulevik) mõõde.

Inimeseõpetus: Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmetes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundades vastutustundlikult oma suhteid, olles terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdsuslikkusest.

Ajalugu: Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloo sündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Ühiskonnaõpetus: Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks

4. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuses rõhuasetustest ning lõimimisest teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;

- 3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäevaelu ja jätkuõpingutega;

Õppekorralduse erisused

Õppekäigud ja kultuurisündmused toimuvad erinevate aineõpetajate koostöös ning puudutavad erinevaid ainevaldkondi. Ainevaldkonnaga seotud sündmused on välja toodud kooli üldtööplaanis, sh teemanädalad, mäluasutuste külastamine, kinokülastused hariduslikel eesmärkidel.

5. Õppekeskkond

Koolis on kujundatud õppimist toetav õppekeskkond: on loodud kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Loksa Gümnaasiumis saab õpet läbi viia ruumides, kus on :

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Loksa Gümnaasium võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

6. Lõiming

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja

arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

Valdkonnaväline lõiming aitab õpilastel luua terviklikuma arusaama maailmast ja näha erinevaid aineid omavahel tervikuks seotuna. Sotsiaallainete (ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus) tundidesse saab lõimida mitmeid teisi õppeaineid, et muuta õppetöö terviklikumaks ja tähenduslikumaks. Teiste ainete lõimimine rikastab sotsiaallainete õpetamist, pakkudes õpilastele võimalust analüüsida teemasid mitmekülgsemalt ja sügavamalt.

Loodusained

Ajaloo saab analüüsida tööstusrevolutsiooni mõju loodusele, sidudes selle keemia ja bioloogia keskkonnamõjude teemadega. Ühiskonnaõpetuses saab arutada kliimamuutusi ja nende sotsiaalset mõju, integreerides teadmisi loodusainetest. Inimeseõpetuses saab rääkida tervislikust eluviisist, toitumisest ja liikumisest, lõimides bioloogia teadmisi inimese organismist.

Keel ja kirjandus

Ajaloo võib kasutada ilukirjanduslikke tekste ja mälestusi, et paremini mõista ajastu konteksti (nt II maailmasõja aegsete kirjandusteoste lugemine). Ühiskonnaõpetuses saab lõimida keeleõpetusega kui õppida argumenteeritud arvamuse koostamist või arendada väitlusoskust. Inimeseõpetuse tundides võib arutleda kirjandusteoste üle, mis käsitlevad eetilisi dilemmasid või inimese emotsionaalset arengut.

Kunstiained

Ajaloo saab uurida erinevate ajastute kunstiteoseid, et mõista paremini kultuurilisi ja poliitilisi muutusi ühiskonnas (nt renessansi kunst). Ühiskonnaõpetuses võivad õpilased luua visuaalseid projekte (nt plakatid teemal "Kuidas ma kujutan ette õiglast ühiskonda"). Inimeseõpetuse tundides saab kasutada loovtegevusi, nagu rollimängud ja draama, et arendada õpilase sotsiaalseid oskusi ja empaatiavõimet.

Matemaatika ja tehnoloogia

Ajaloo tundides saab kasutada statistilisi andmeid ja graafikuid, näiteks rahvastiku kasvu analüüsimiseks. Ühiskonnaõpetuses võib kasutada matemaatikat, et analüüsida pere eelarvet. Inimeseõpetusesse saab lõimida tehnoloogiaõpetust, näiteks arutleda digitaalse turvalisusega seonduvate probleemide üle igapäevaelus.

7. Üldpädevuste rakendamine sotsiaallainetes

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi ja läbivaid teemasid. Sotsiaallainete õpetamine annab õpilastele teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis on vajalikud igapäevaelus toimetulekuks ning aktiivselt ühiskonnaelus osalemiseks.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Sotsiaallainete kaudu õpivad õpilased tundma erinevaid kultuure, traditsioone, väärtusi ja ajalooühtsusi, mis on kujundanud tänapäeva ühiskondi. Nad mõistavad eetiliste valikute tähtsust ja austavad erinevusi. Ajaloo saab arutleda inimõiguste arengu üle, näiteks orjanduse kaotamise või

võrdõiguslikkuse üle. Ühiskonnaõpetuses saavad õpilased väidelda teemal "Millised väärtused on olulised demokraatlikus ühiskonnas?", inimeseõpetuses aga teemal „Kuidas isiklikud ja ühiskondlikud väärtused mõjutavad inimese käitumist ja otsuseid”.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Sotsiaalsed arendavad arusaamist ühiskonna toimimisest, õigusest ja vastutusest. Õpilased õpivad koostööd, empaatiat ja vastutustundlikku käitumist. Ajaloo tundides mõtestatakse ühiskonna toimimist ja kultuurilist mitmekesisust minevikus. Õpitakse mõistma ühiskonna arengut, demokraatia ja inimõiguste kujunemist ning erinevate ajaloosündmuste mõju tänapäevasele ühiskonnakorraldusele. Ühiskonnaõpetus tervikuna arendab õpilases sotsiaalset ja kodanikupädevust, aidates tal mõista ühiskonna toimimist, kodanikuõigusi ja -kohustusi ning oma rolli aktiivse ja vastutustundliku kodanikuna. Tundides õpitakse demokraatia aluseid, analüüsitakse ühiskondlikke probleeme ning kujundatakse koostöö- ja suhtlemisoskusi. Õpilasi julgustatakse osalema vabatahtlikus tegevuses ja kodanikualgatustes. Inimeseõpetus õpetab suhtlemis-, koostöö- ja konfliktide lahendamise oskusi. Tundides arutletakse inimõiguste, vastutuse ja eetiliste väärtuste üle.

Enesemääratluspädevus

Sotsiaalsed õppimine arendab põhikooli õpilastes enesemääratluspädevust, aidates neil mõista iseennast, oma väärtusi, tugevusi ja rolli ühiskonnas. Ajaloo tundides analüüsivad õpilased, kuidas ajaloolised sündmused ja kultuuripärand on kujundanud nende identiteeti ja kuuluvustunnet, näiteks arutledes, kuidas Eesti ajalugu on mõjutanud eestlaseks olemist tänapäeval. Ühiskonnaõpetuses saavad õpilased reflekteerida oma väärtuste ja hoiakute üle ning arutleda kuidas isiklikud valikud ja käitumine mõjutavad ümbritsevat kogukonda. Inimeseõpetuses õpitakse tundma oma eesmärgi ja enda tugevusi ja nõrkusi, käsitledes teemasid nagu eneseareng, suhted ja emotsioonide juhtimine.

Õpipädevus

Õpilasi õpetatakse iseseisvalt teadmisi omandama, analüüsima ja praktikas rakendama. Õpilased õpivad ajalugu, ühiskonna toimimist ja inimsuhteid, sidudes teooria reaalse eluga. Lisaks arendatakse ajaplaneerimise, eesmärkide seadmise ja probleemide lahendamise oskusi, samuti õpitakse ise oma õpiprotsessi hindama ja reflekteerima.

Suhtluspädevus

Õpilastes arendatakse suhtluspädevust, õpetades neid selgelt ja tõhusalt suhtlema, teisi mõistma ning koostööd tegema. Ajaloo, ühiskonnaõpetuse ja inimeseõpetuse aruteludes õpitakse mõtteid väljendama, argumenteerima ja teisi kuulama. Rühmatöös arendatakse koostööoskusi, jagades ülesandeid ja otsides ühiselt lahendusi. Samuti õpitakse konflikte lahendama ja läbirääkimisi pidama, et toime tulla erinevates suhtlusolukordades.

Ettevõtlikkuspädevus

Sotsiaalsed arendatakse ettevõtlikkuspädevust, julgustades algatusvõimet, vastutuse võtmist ja loovaid lahendusi. Õpilased õpivad rühmatöös ja projektide teostamisel eesmärgi seadma, ülesandeid jagama ja ressursse kasutama. Aruteludes arendatakse probleemilahenduse oskusi ja õpitakse otsuste tegemist.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiapädevus

Õpilased koguvad, analüüsivad ja tõlgendavad andmeid. Õpilased õpivad kasutama diagramme, statistikat ja digivahendeid, et mõista ühiskondlikke protsesse ning leida praktilisi lahendusi probleemidele. Näiteks ajaloo tundides analüüsivad õpilased rahvastikumutusi ajas, koostades graafikuid ja võrdlustabeleid. Ühiskonnaõpetuses koostatakse eelarvet.

Digipädevus

Sotsiaalainete õppimine arendab digipädevust, õpetades õpilasi kriitiliselt hindama ja kasutama digiallikaid. Õpilased õpivad looma esitlusi, koostama digitaalseid ajajooni ja kasutama koostööks erinevaid veebiplatforme. Lisaks käsitletakse digieetikat ja turvalist internetikäitumist, aidates mõista vastutustundliku digikäitumise olulisust.

8. Õppekava läbivad teemad

Õppekava läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada.

Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige:

- 1) õppekeskkonna korralduses – kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmäärke;
- 2) aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;
- 3) valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;
- 4) läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas loovtöös – õpilased võivad läbivast teemast lähtuda selle loovtöö valikul, mida tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;
- 5) korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälist õppetegevust ja huviringide tegevust ning osaledes maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides.

Läbivate teemade käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Sotsiaalainetes käsitletakse elukestva õppe ja karjääri kujundamise teemat läbi konkreetsete tegevuste, mis aitavad õpilastel teha teadlike valikuid. Ajalooõpetuses uuritakse, kuidas erinevad ajastud on mõjutanud tööjõuturgu ja ameteid, näiteks millised on tööstusrevolutsiooni tulemusel tekkinud muutused. See arendab arusaama, kuidas majanduse ja tehnoloogia areng mõjutavad töömaailma. Ühiskonnaõpetuses koostatakse projekte erinevate elukutsete kohta, õpilased analüüsivad, milliseid oskusi ja haridust on erinevate ametite pidamiseks vaja. Näiteks uuritakse IT-sektori ja rohetehnoloogia tulevikuvõimalusi. Inimeseõpetuses koostavad õpilased oma isikliku arenguplaani, kus nad kaardistavad oma huvid ja tugevused ning seejärel arutavad, kuidas need sobivad erinevate karjäärivalikute jaoks.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teemat käsitletakse läbi konkreetsete tegevuste, mis aitavad õpilastel kujuneda vastutustundlikeks ja keskkonnateadlikeks kodanikeks. Ajalooõpetuses uuritakse, kuidas industrialiseerimine ja tehnoloogilised muutused on mõjutanud keskkonda, näiteks arutletakse kliimamuutuste algpõhjuste ja inimtegevuse üle. Ühiskonnaõpetuses arutletakse keskkonnapoliitika ja rohepöörde teemadel, näiteks kuidas erinevad riigid on tegelenud taastuvenergia arendamise või jäätmekäitluse küsimustega. Rühmatööde raames tehakse projekte, mille eesmärk on tõsta kogukonna teadlikust keskkonnaga seotud teemadel. Inimeseõpetuses räägitakse isiklikest harjumustest ja nende mõjust keskkonnale, hinnatakse oma tarbimiskäitumist ja ökoloogilist jalajälge. Tehakse ülesandeid, mis aitavad õpilases kujundada vastutustundlikku suhtumist keskkonda.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Sotsiaalainete tundides saavad õpilased uurida, kuidas toimivad kodanikuühiskonna mehhanismid, analüüsides erinevaid elust võetud näiteid. „Teeme Ära!“ kampaania aitab õpilastel mõista kuidas inimesed saavad ühiskonnas muutusi algatada. Praktilise kogemuse saamiseks võiksid õpilased ise planeerida ja ellu viia mõne väikese kogukonnaprojekti, näiteks korraldada heategevusürituse või istutada puid. Õppetöös saab käsitleda ka Eesti kultuuritraditsioonide tähtsust, uurides, kuidas need on aidanud kujundada meie ühiskonda. Arutelude ja simulatsioonide abil, näiteks parlamenditöö matkimise kaudu, on võimalik mõista demokraatlike otsustusprotsesside toimimist. Samuti võiks õpilastele anda ülesande kuidas leida lahendusi reaalsele probleemidele oma kogukonnas, näiteks jäätmekäitluse tõhustamine.

Kultuuriline identiteet

Eesti kultuuri ja identiteedi süvendamine; grupitööd, mille eesmärgiks on mõtestada enda jaoks lahti Eesti kultuur ja selle tähendus ühiskonnas: Eesti ajaloo ja kultuuriliste traditsioonide mõju inimeste mõtteviisile ja käitumisele. Grupitööd, kus õpilased tutvustavad erinevate kultuuride traditsioone ja kombeid ning arutavad, kuidas kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine aitab tugevdada ühiskondlikku ühtekuuluvust aga ka sallivust. Selline lähenemine aitab õpilastel väärtustada oma kultuuri, kuid samas olla avatud teiste kultuuride suhtes.

Teabekeskkond ja meediakasutus

Sotsiaalainetes arendatakse õpilastes kriitilist mõtlemist ja praktilisi oskusi. Meediaanalüüs, kus õpilased uurivad erinevaid allikaid ja õpivad eristama usaldusväärset teavet kallutatud või eksitavast sisust. Samuti saab ajaloo ja ühiskonnaõpetuse raames analüüsida meedia rolli ajaloolistes sündmustes, näiteks propagandat või avaliku arvamuse kujundamist. Turvalise käitumise ja vastutustunde arendamiseks käsitletakse digimaailmas liikumise reegleid, sealhulgas privaatsuse hoidmist ja küberkiusamise ennetamist.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Sotsiaalainetes arendatakse õpilaste tehnoloogilist kirjaoskust ja uuendusmeelsust, sidudes seda ajalooliste, ühiskondlike ja majanduslike protsesside mõistmisega. Õpilased uurivad tehnoloogia rolli ajaloo jooksul, näiteks tööstusrevolutsioonis või infoühiskonna kujunemisel, mõistes selle mõju ühiskondade arengule ja inimeste elule. Tunnitegevustes saavad õpilased kasutada digivahendeid, nagu interaktiivseid kaarte või simulatsioone, mis aitavad neil mõista tehnoloogia rakendamise praktilisi ja analüütilisi aspekte.

Tervis ja ohutus

Õppetegevuste kaudu rõhutatakse õpilastele tervise hoidmise tähtsust ning ühiskondliku turvalisuse edendamise olulisust. Õpilased uurivad tervist mõjutavaid sotsiaalseid ja kultuurilisi tegureid, nagu elukeskkond, harjumused ning ühiskondlikud normid. Nad analüüsivad ajaloolisi ja tänapäevaseid näiteid tervisega seotud teemadest, näiteks epideemiad, sõdade tagajärjed või muud või üleilmseid terviseprobleeme. Samuti arutletakse ohutuse teemadel, käsitledes näiteks konflikte, kriisijuhtimist ja inimõiguste rolli turvalise ühiskonna tagamisel.

Väärtused ja kõlblus

Sotsiaallainetes kujundatakse õpilaste väärtushinnanguid, aidates neil mõista eetilisi põhimõtteid ja nende rakendamist erinevates ajaloolistes, kultuurilistes ja ühiskondlikes kontekstides. Õpilased analüüsivad üldtunnustatud väärtuste, nagu õiglus, vastutus ja empaatia, rolli nii minevikus kui ka tänapäeva ühiskonnas, arutledes konfliktide, ebaõigluse ja vastutustundliku käitumise üle. Praktiliste tegevuste, nagu juhtumianalüüsid ja rollimängud, kaudu õpivad nad mõistma kõlbluspõhimõtete järgimise olulisust ning arendavad oskust seista väärtuste eest nii individuaalselt kui ka kollektiivselt.

9. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloo-sündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemist, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

10. Ajalugu

10.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloo-sündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset

leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetusega alustades lähtutakse huvi ratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemisetaagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajaloouurija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See

aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

10.2. Hindamine

Ajalooõpetuses hinnatakse teadmisi ja oskusi koos tasakaalustatult. Ajalooteadmisena ei käsitleta pelgalt faktiteadmist, vaid sündmuse, muutuse ja asjaolude kirjeldamist, teadmist ajaloolisest protsessist, nt mis protseduure tehakse allikat analüüsides või mis küsimusi küsitakse erinevate ajalootõlgenduste kohta.

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel. Õpitulemusi (teadmisi ja oskusi) arendatakse ja kontrollitakse eri tüüpi ülesannetega.

10.3. Kooliastmete teadmised, oskused, hoiakud ning õpitulemused

10.3.1. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

- 1) Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
- 2) Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
- 3) Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
- 4) Teab näiteid kodukoha minevikust.
- 5) Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemises.
- 6) Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
- 7) Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
- 8) Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
- 9) Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
- 10) Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.

- 11) Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
- 12) Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
- 13) Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
- 14) Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
- 15) Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

10.3.2. Õpisisu ja õpitulemused klasside kaupa II kooliaste

10.3.2.1. 5 klass: ajaloo algõpetus

5.a 70 t

5.b 35 t

I Ajaarvamine ja ajalooallikad

- Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.

- Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Ajatelg.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib enda teadmisi ja oskusi; väljendab end selgelt ja asjakohaselt; teeb koostööd ja arvestab teistega; organiseerib õpikeskkonda ja hangib õppimiseks vajaminevat teavet.

Läbivad teemad. Teabekeskkond; elukestev õpe ja karjääri planeerimine; keskkond ja jätkusuutlik areng; tehnoloogia ja innovatsioon; kultuuriline identiteet.

Lõimumine teiste õppeainetega. Matemaatika: Rooma ja araabia numbrid. Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt. Eesti/vene keel ja kirjandus: suuline ja kirjalik eneseväljendamine, ilukirjandus, kirjalik tekst kui infoallikas. Kunsti- ja muusikaõpetus – kunsti- ja muusikateos kui ajalooline allikas.

Õpilane: kasutab kontekstis mõisteid, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas; teab ajaloo periodiseerimise üldisi põhimõtteid; leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; kasutab ajalookaarti ning töötab lihtsamate allikatega.

II Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas. Loksa kool

- Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

- Kodukoha ajalugu, kodukoht muinasajal. Linnad Põhjarannikul. Harjumaa ja viikingiaeg

- Loksa kooli rajamine, kooli ajalugu Vene tsaaririigi ajal läbi ajatelje. Jakob Janter. Kooli sümbolid ja traditsioonid ajas.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib põhjusi ja tagajärgi ning nendevahelisi seoseid; analüüsib oma teadmisi ja oskusi; teeb koostööd ning arvestab erinevaid arvamusi; mõistab minevikus toimunu seoseid tänapäevaga.

Läbivad teemad. Teabekeskond; tehnoloogia ja innovatsioon; kultuuriline identiteet.

Lõimumine teiste õppeainetega. Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt. Eesti/vene keel ja kirjandus: suuline ja kirjalik eneseväljendamine.

Õpilane kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi, teab, kes oli Loksa kooli asutaja J. Janter; kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal; oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ning mineviku eluolust. oskab paigaldada olulised sündmused kodukohas ajateljele, tunneb kodukoha ajaloolisi ehitisi, tunneb oma kooli ajalugu.

10.3.2.2. 6. klass: muinasaeg ja vanaaeg

70 tundi

Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused, üldpädevused ning valdkonna- ja ainepädevused oleksid saavutatud. Muinasaja käsitlemisel kinnistatakse õpilase oskust orienteeruda ajas, tunda ja kasutada kontekstis ajaloomõisteid, näha põhjuse-tagajärje seoseid, arendada erinevaid õpioskusi (nt analüüsi- ja arvutuskõpetust) jne. Eesti ning kitsamalt kodukoha ajalooga tutvumine loob käsitletavate teemade ja paikadega isikliku seose.

I Muinasaeg

- Muinas- ja vanaaja periodiseerimine.
- Muinasaja arengujärkude üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine.
- Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda.
- Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad ning arheoloogilised leiud.
- Kodukoha inimasustus muinasajal. Esimene teadaolev rannaküla Pärisme.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib enda teadmisi ja oskusi; organiseerib õpikeskkonda ja hangib õppimiseks vajaminevat teavet; väljendab end selgelt ja asjakohaselt; mõistab inimese eluviisi ajaloo jooksul toimunud arengut ja väärtushinnanguid; teeb koostööd ja arvestada teisi.

Läbivad teemad. Teabekeskond; keskkond ja jätkusuutlik areng; tehnoloogia ja innovatsioon; väärtused ja kõlblus.

Lõimumine teiste õppeainetega. Matemaatika: rooma ja araabia numbrid, positiivsed ja negatiivsed arvud. Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt, põlluharimise esimesed piirkonnad kaardil, kiviaja asulad Eesti alal. Loodusõpetus: aed ja põld elukeskkonnana. Tehnoloogiaõpetus: tehnika areng ajastute kaudu, lähtudes materjalidest ja töötlusviisidest.

Õpilane: teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut, kasutab ajaaramisega seotud mõisteid asjakohaselt; oskab selgitada mõisteid: esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia; toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu, nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest,

avastustest ja leiutistest; kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; kasutab mõisteid inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, kütmine ja korilus;

Muinasaja Eestis

Õpilane: kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis, teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi, teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu. Teab vanimat rannaküla Pärisspead ning küla nime saamise lugu.

II Vanaaeg

Muistsed Idamaad

Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Õpilasel kujuneb oskus orienteeruda ajaloolises ajas, oskus leida, analüüsida ning mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist, nt miks kujunesid tsivilisatsioonid just suurte jõgede ääres või miks võeti kasutusele kiri. Kujuneb oskus töötada ajalookaardiga ning täita kontuurkaarti.

- Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon.

- Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.

- Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.

- Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid, kastisüsteem, budism, Konfutsius, kultuurisaavutused, avastused ja leiutised: kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber.

Lõimimise pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib põhjusi ja tagajärgi ning nendevahelisi seoseid; analüüsib oma teadmisi ja oskusi; teeb koostööd ning arvestab erinevaid arvamusi; mõistab minevikus toimunu seoseid tänapäevaga.

Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng; kultuuriline identiteet; tehnoloogia ja innovatsioon; väärtused ja kõlblus; teabekeskkond.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kunstiõpetus: keraamika, skulptuur, skulptuuride modelleerimine savist, reljeef; arhitektuur: püramiidid, templid. Kirjandus: mütoloogia, piiblilood, erinevate rahvaste müüdid. Tehnoloogiaõpetus: tehnika areng, ratas kui pöördeline leiutus inimkonna ajaloos.

Õpilane: selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid; oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat; mõistab seost jõgede ja tsivilisatsioonide tekkimise vahel: Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Eufrat ja Tigris, Hiina - Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges.

-Mesopotaamia

Õpilane: teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus; teab, kes oli Hammurabi; mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid; selgitab mõisteid seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, potikeder ja ratas ning teab kes olid Ištar, Marduk ja Gilgameš.

-Egiptus

Õpilane: teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel; tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias; toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiidi.

-Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik

Õpilane: teab, et foiniiklased olid head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku, tunneb nende peamisi linnu; teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon, teab, mis on Vana Testament.

-Vana-India ja Vana-Hiina

Õpilane: teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde; teab, mis on kastisüsteem ja budism ning kes oli Konfutsius; toob näiteid India ja Hiina kultuurisaavutustest, avastustest ja leiutistest: kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber.

Vana-Kreeka

Antiikaja ajaloo õppimise kaudu kujundame kultuuriteadlikku inimest, kes tajub kultuuri rolli inimeste mõtte- ja käitumisladi mõjutajana ning selle muutumist ajaloo jooksul. See võimaldab näha paralleele mineviku ja tänapäeva vahel ning analüüsida põhjuse-tagajärg seoseid. Antiikajaloo kaudu puutub õpilane kokku uute mõistetega, mille tundmine ja kontekstis kasutamine laiendab õpilase oskussõnavara. Sõnavara rikkus on omakorda mõtlemise alus. Töötamine erinevate allikate ja kaartidega võimaldab arendada õpilase funktsionaalset kirjaoskust, oskust teha järeldusi, luua seoseid ning kriitiliselt hinnata erinevate allikate usaldusväärsust.

Vana-Kreeka

- Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükene kultuur.

- Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale.

- Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.

- Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib oma teadmisi ja oskusi; teeb koostööd ning arvestab erinevaid arvamusi; mõistab põhjuseid ja tagajärgi ning nendevahelisi seoseid; mõistab minevikus toimunu seoseid tänapäevaga.

Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng; kultuuriline identiteet; tehnoloogia ja innovatsioon; väärtused ja kõlblus; tervis ja ohutus.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kirjandus: teater, müüdid, eepos. Kehaline kasvatus: olümpiamängud. Kunstiõpetus: skulptuur, skulptuuride modelleerimine savist

-Kreet-Mükene kultuur

Õpilane: oskab näidata kaardil Kreeka, Kreet, Balkani poolsaar, Ateena ja Sparta asukohta; teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreet-Mükene kultuurist; oskab selgitada mõisteid ja seostada kohanimed: Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreet, Ateena, Sparta, Knossos, Mükene.

- Kreeka linnriigid

Õpilane: kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal; seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori.

-Vana-Kreeka kultuur ja teadus

Õpilane: toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest: Homeros, eeposed "Ilias" ja "Odüsseia", komöödia ja tragöödia, templid, arhitektuur; oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid: Herodotos, Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles; jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist: Zeus, Olümpia, olümpiamängud, 776 eKr, skulptuur, vaasimaalid; püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole.

-Hellenism

Õpilane: teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi; selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest: Aleksandria, seitse maailmaimeet, Eukleides, Archimedes, Ptolemaios.

Vana-Rooma

- Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad.

- Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp.

- Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.

- Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud.

- Ristiusu teke, Uus Testament.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib oma teadmisi ja oskusi; teeb koostööd ning arvestab erinevaid arvamusi.

Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng; kultuuriline identiteet; tehnoloogia ja innovatsioon; väärtused ja kõlblus.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kirjandus: müüdid, piiblilood. Emakeel: kõnekunst. Kunstiõpetus: arhitektuur, skulptuur.

-Vana-Rooma. Rooma riigi tekkimine

Õpilane: näitab kaardil, kus asuvad Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik; teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos paigutab ajateljele Rooma linna asutamise aasta; selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitolium, forum, ladina keel.

-Rooma vabariik

Õpilane: selgitab Rooma vabariigi riigikorda, oskab selgitada mõisteid: vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek; kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist, teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks; seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk, teab, kes oli Caesar ja põhjendab tema olulisust.

-Eluolu Vanas-Roomas

Õpilane: kirjeldab eluolu Rooma riigis, teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis.

-Kultuur ja religioon Vanas-Roomas

Õpilane: teab roomlaste usule iseloomulikke jooni, mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos, oskab selgitada mõisteid: tempel, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum; teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis: kristlus, Uus Testament, piibel.

-Rooma keisririik

Õpilane: selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda; tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal, teab kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust; teab, miks lõhenes Rooma keisririik ning miks ja millal lagunes Rooma keisririik.

10.3.3. Õpisisu ja õpitulemused klasside kaupa III kooliaste

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

- 1) Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
- 2) Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
- 3) Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajaloo, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
- 4) Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
- 5) Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
- 6) Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
- 7) Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
- 8) Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
- 9) Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
- 10) Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
- 11) Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
- 12) Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- 13) Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
- 14) Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- 15) Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
- 16) Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

10.3.3.1. 7. klass: keskaeg ja varauusaeg

70 tundi

I Maailm keskajal 476–1492.

Teema kaudu kujundatakse õpilasel oskust orienteeruda ajas, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist.

- Keskaja mõiste, üldisloomustus ja perioodiseerimine
- Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldisloomustus ja perioodiseering.
- Läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjäär, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus
- Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.
- Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.
- Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.
- Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.
- Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.
- Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.
- Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.
- Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise. Eluolu keskajal.
- Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul. Elu-olu rannikuäärsetes kalurikülades. Kolga mõis.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Mõistab keskaja inimese eluviisi ja väärtushinnanguid; teeb koostööd ning arvestab teisi; analüüsib enda teadmisi ja oskusi; peab lugu erinevate rahvaste traditsioonidest; mõistab ühiskonnas kehtivaid norme ja väärtusi; mõistab erinevate keskkondade reegleid; mõistab keskaegse ühiskonna reegleid ning analüüsib neid; näeb probleeme ja otsib neile lahendusi; analüüsib põhjusi ja tagajärgi.

Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng; tervislik eluviis; ühiskonna jätkusuutlik areng.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kunst: kirik kui sakraalehtis; kaardipildi kujundamine. Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt; araablaste vallutused; viikingite retked; Eesti muinasmaakonnad. Kirjandus: muistne vabadusvõitlus.

-Keskaja mõiste, üldisloomustus ja perioodiseerimine

Õpilane: nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis; nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist; mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist

oma kodukohas (elu rannikuäärsetes kalurikülades ja Kolga mõisa ajalugu), selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt Muuksi linnus); võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel;

-Seisused, läänikord ja eluolu

Õpilane: iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis; iseloomustab läänikorda, kasutab kontekstis mõistet senjöö ja vasall ja truudus, feodaal ning kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid; iseloomustab läänimeeste elulaadi; kirjeldab keskaegset linnust, iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu ning ideaale, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki; analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast.

-Ristiusk, kirik ja kultuur

Õpilane: iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonnas ja üksikisiku elus; kirjeldab kiriku struktuuri; teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis, selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta; nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid, tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris; märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu; teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel, toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta.

-Euroopa riigid varakeskajal

Õpilane: selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale, nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike, iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid ja nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli; kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi ning teab, kus tekkis Frangi riik; selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks ja selgitab, kes on merovingid ja karolingid.

-Linnad ja linnaelu

Õpilane: kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid - linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit õiges kontekstis ning võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas; toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast ning selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule.

-Euroopa riigid kõrgkeskajal

Õpilane: võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal, teab, kes olid William Vallutaja, Henry II, karolingid ja kapetingid ja Jeanne d'Arc; analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad.

-Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik

Õpilane: selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega, toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti; selgitab mõistete tähendust kontekstis: Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam, viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla, bojaar, veetše, družiina.

-Ristisõjad

Õpilane: toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid; teab kes olid Urbanus II ja Saladin ning selgitab mõisteid püha maa ja ristisõjad kontekstis; selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu; kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti; nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärge, selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised, selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas.

-Haridus, ülikoolid ja teadus

Õpilane: loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada, nimetab keskaja seitse vaba kunsti; toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulmustest; nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd; selgitab mõisteid kontekstis: kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, teaduskond, rektor, dekaan, dispuut.

-Eesti keskajal

Õpilane: selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu, selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu; märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse;

II Maailm varauusajal 1492–1600

- Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.

- Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.

- Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.

- Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Oskab võrrelda eri ajastute väärtushinnanguid ning aktseptib neid; mõistab tehnoloogiliste komponentide osa ühiskonna arengus; väärtustab ühiskonnas toimunut ning oskab rakendada teavet õppetöös; mõistab seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel.

Läbivad teemad. Tehnoloogia ja innovatsioon; ühiskonna jätkusuutlik areng.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kunst: Leonardo da Vinci. Geograafia: maadeavastused; Eesti haldusjaotus 16. sajandil.

-Maadeavastused

Õpilane: selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks; teab, kes olid Marco Polo, indiaanlased, asteegid, inkad ja konkistadoorid ning tunneb teisi maadeavastajaid, oskab kasutada mõisteid - reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, karak, kolonialism, koloniaalimpeerium - kontekstis; toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas; toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist, selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas.

-Reformatsioon ja vastureformatsioon

Õpilane: toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust, nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi, oskab selgitada mõisteid - katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon – kontekstis; uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel.

-Renessanss ja humanism

Õpilane: loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; võrdleb skolastikat ja humanismi; toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele; selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.

10.3.3.2. 8.klass: Uusaeg

70 tundi

Ajaloo õpitulemused ja õppesisu 8. klassis

I Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Uusaegse ühiskonna põhijooned.

Maailm 1600–1815

- Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia. - Inglise kodusõda ja restauratsioon.
- Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.
- Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).
- USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.
- Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.
- Kultuur: barokk, klassitsism.
- Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib oma teadmisi; näeb probleeme ja otsib lahendusi; teeb koostööd ning arvestab teisi; võrdleb erinevate ajastute väärtushinnanguid ning aktsepteerib neid; analüüsib põhjusi ja tagajärgi; mõistad seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel.

Läbivad teemad. Väärtused ja kõlblus – mõtlemise ja argumenteerimis-oskuse arendamine, asjakohase teabe kogumine ning üldistuste tegemine; keskkond ja jätkusuutlik areng; kultuuriline identiteet – omakultuuri väärtustamine, teadlik suhtumine teistesse kultuuridesse; teabekeskkond – oskus leida informatsiooni ja seda kriitiliselt hinnata; kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.

Lõimumine teiste õppeainetega. Kunstiõpetus: Versailles' loss; baroki ja klassitsismi iseloomulikud jooned, näited. Geograafia: kaardiõpetus; Läänemere maad. Inglise keel: riiklikud sümbolid. Eesti keel: talurahvakoolid, nõiaprotsessid, rahvaluule.

I Uusaja mõiste, üldiseloomustus, periodiseering. Uusaegse ühiskonna põhijooned.

Õpilane: iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode, määratleb ajaliselt varauusaja ja uusaja piirid, selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust; iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal, toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal.

II Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal.

Õpilane: võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi, analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist, hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest.

III Absolutism ja valgustus

Õpilane: iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut, iseloomustab absolutistliku valitsemist, analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel, annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis; loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest, nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse.

IV Ameerika iseseisvumine

Õpilane: selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil: Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine; teab demokraatialle iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani, selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut.

V Prantsuse revolutsioon ja Napoleon

Õpilane: iseloomustab olukorda Prantsusmaal revolutsiooni eelõhtul, hindab valgustuse mõju ja III seisuse olukorda; toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi; tunneb

ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval, selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel.

VI Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus

Õpilane: selgitab, kuidas kehtestati Rootsi võim ja kujunes kaks kubermangu, ning iseloomustab aadli omavalitsust; teab, millised olid Põhjasõja tagajärjed Eestile, selgitab Balti erikorra olemust; oskab võrrelda talurahva olukorda ja majanduspoliitikat Rootsi ja Vene ajal; selgitab kultuuri ning mõistab selle tähtsust, toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas (Loksa kooli loomine 1867) ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus; toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas (Kolga mõis) ja Eestis, oskab tutvustada üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas.

VII Kunst, kultuur ja teadus varauusajal

Õpilane: oskab nimetada erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris, tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutatavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta; analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga.

Maailm 1815–1918

- Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.
- Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.
- Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed.
- Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.
- Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas (Loksa Haridusselts, Loksa Priitahtlike Tulekaitse Selts).

VIII Viini kongress ja Euroopa uusajal

Õpilane: analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms), kusjuures fookuses on riigi areng Napoleoni sõdade ajal ning Viini kongressi ajal ja järel, õpilane oskab antud kontekstis kasutada termineid kongress, restauratsioon, tagurlus, tasakaal.

IX Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine

Õpilane: analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas; selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel

ajastutel loodusesse suhtunud: toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg; analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel.

X Poliitilised õpetused

Õpilane: iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvuselule tänapäeval: iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse. Seletab ja kasutab mõisteid ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, äärmuslus.

XI Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)

Õpilane: arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvuselule, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda.

XI Kolonialism ja imperialismi kujunemine

Õpilane: toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias, annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast; selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega: analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega ning rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel.

XII Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpilane: analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis, seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega;

28. nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi ning teab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust; toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist, seostab eestlaste perekonnanime saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanime saamislugudest; toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku, toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos; märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas (Loksa kooli loomine) ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus, toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloo; märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju: toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen, August von Kozebue, Adam Johann von Krusenstern, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt) teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus;

XIII Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine

Õpilane: analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule; analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms; toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi, kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju; nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi; selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu, analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis: seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid).

XIV Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpilane: teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel: toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Analüüsib põhjusi ja tagajärgi; mõistab seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel; mõistab ühiskonnas kehtivaid norme ja väärtusi; teeb koostööd ning arvestab erinevaid seisukohti.

Läbivad teemad. Tehnoloogia ja innovatsioon; väärtused ja kõlblus; keskkond ja jätkusuutlik areng – ühiskonna jätkusuutlik areng; kultuuriline identiteet – rahvusliku ärkamisaja üritused; kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – kampaaniad, seltsiliikumine.

Lõimumine teiste õppeainetega. Tehnoloogiaõpetus. Kirjandus: elulood, olustikukirjeldus, ilukirjandus, biograafiline inimene sõjas valikute ees, teksti analüüs. Kunstiõpetus: olustik, realism, impressionism. Muusika: rahvushümnid, rahvuslik muusika, laulupidu. Eesti/vene keel: teksti analüüs, suuline eneseväljendusoskus. Geograafia: Eesti, Euroopa ja maailma kaart. Loodusteadused: teaduse ja tehnika areng.

10.3.3.3. 9. klass: lähiajalugu

Ajaloo õpitulemused ja õppesisu 9. klassis

I Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

- Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.
 - Eesti vabadussõda: Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.
 - Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel
 - Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.
 - Demokraatlik ja autoritaarne Eesti
- Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.
- Maailmamajandus

Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.

- Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis

Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

Pädevused. Mõistab sõjajärgse ja sõjajärgse inimese eluviisi ja väärtushinnanguid; mõistab seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel; näeb probleeme, analüüsib põhjusi ja tagajärgi; mõistab ühiskonnas kehtivaid norme ja väärtusi; võrdleb erinevate ajastute väärtushinnanguid, oskab neid aktsepteerida ning mõista tehnoloogiliste komponentide osa ühiskonna arengus.

Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng - ühiskonna jätkusuutlikkus; tehnoloogia ja innovatsioon; tervis ja ohutus - tervislik eluviis.

Lõimumine teiste õppeainetega. Geograafia: Euroopa ja maailma poliitiline kaart. Kirjandus: kirjeldused majanduskriisist, sõdadevaheline olustik Eestis ja maailmas. Muusika ja kunst: sõdadevaheline olustik Eestis ja maailmas. Reaalained ja loodusained: muutused igapäevaelus.

Rahvusvaheline olukord

Õpilane: selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos, teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed, teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli, kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.

Vabadussõda

Õpilane: analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis, teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; teab, millal toimus vabadussõda, teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi, kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel, teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel.

Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel

Õpilane: iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval, kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda, tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval; teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani, iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust, võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.

Demokraatlik ja autoritaarne Eesti

Õpilane: toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju, nimetab mõjukaid Eesti ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest, selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta; kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul.

Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel

Õpilane: analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale, selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; kirjeldab

ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel, teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi kasutuselevõtmine ning mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed.

Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis

Õpilane: teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; toob näiteid erinevate ajastute kultuurist, analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju, märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi, nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos.

II Teine maailmasõda 1939–1945

- Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP.

- Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine.

- Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.

Lõiming pädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Mõistab seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel; mõistab sõjaaegse inimese eluviisi ja väärtushinnanguid; peab lugu erinevate rahvaste traditsioonidest ning analüüsib põhjusi ja tagajärgi. Läbivad teemad. Keskkond ja jätkusuutlik areng - ühiskonna jätkusuutlikkus; tehnoloogia ja innovatsioon.

Lõimumine teiste õppeainetega. Geograafia: Euroopa ja maailma poliitiline kaart. Kirjandus: elulood.

II Teine maailmasõda 1939–1945

Rahvusvaheline olukord II maailmasõja eel

Õpilane: analüüsib rahvusvahelist olukorda Teise maailmasõja eel, toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda, kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani; analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel.

Teine maailmasõda

Õpilane: Toob allikate põhjal esile Teise maailmasõja põhjuse-tagajärje seoseid, arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed, seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO ning kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu, analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.

Eesti Teises maailmasõjas

Õpilane: toob näiteid rahvastikurännetest Eestis sel perioodil, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi, analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist, selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga, selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas.

III Maailm pärast Teist maailmasõda

- Külma sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad.
- Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted.
- Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon.
- Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu.
- Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine.
- Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine.
- Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud.
- Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis.
- Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas (Loksa Hariduse Selts, Loksa kooli koduloonurk)

Lõiming pädevuste, läbivate temade ja teiste õppeainetega:

Pädevused. Mõistab erinevate keskkondade reegleid; analüüsib põhjusi ja tagajärgi; näeb probleeme ning analüüsib põhjusi ja tagajärgi; väärtustab ühiskonnas toimunut; teeb koostööd ning peab lugu erinevate rahvaste traditsioonidest; oskab võrrelda erinevate ajastute väärtushinnanguid, aktseptib neid ning mõistab seoseid tänapäeva ja varem toimunu vahel; mõistab tehnoloogiliste komponentide osa ühiskonna arengus ning. Oskab rakendada teavet õppetöös.

Läbivad temad. Keskkond ja jätkusuutlik areng - ühiskonna jätkusuutlikkus; tehnoloogia ja innovatsioon; tervislik eluviis.

Lõimumine teiste õppeainetega. Geograafia: Euroopa ja maailma poliitiline kaart. Kirjandus: inimene sõjas, valikute ees, elulaad ja eluolu, elulood. Muusika: elulaad. Kunst: elulaad, ühislaulud.

Reaalained ja loodusained: muutused igapäevaelus.

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpilane: kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel, teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust; iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid, kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel.

Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV

Õpilane: iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode, nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; võrdleb eri perioode arutluse käigus, toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu, kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikke joone näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis.

Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s

Õpilane: kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest; analüüsib teaduse ja tehnika arengu

positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist, iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel, teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.

Eesti iseseisvuse taastamine

Õpilane: kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut, seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon, nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis.

Maailm 1990. aastatest alates

Õpilane: toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed, teab ja näitab uutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel; teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta, analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.

11. Ühiskonnaõpetus

11.1. Lühikirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvale õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete

suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimumispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi. Aine eesmärk on kujundada aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke.

Ainekavaga tähtsustatakse senisest praktilisemat õpet, võimalust kogeda kodanikuks olemist. Võimalusel viiakse 1/3 õppemahust viia läbi praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu saab toetada ka teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe raames.

Praktiliste tegevustena võib läbi viia pikemaid õppeprojekte, kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Kogukonnapraktika on kogemusõppe vormis ellu viidav kodanikuhariduse programm, mida saab rakendada ühiskonnaõpetuse aine raames praktilise õppena, et noored saaksid kogeda, millega vabaühendused tegelevad ja kuidas omatööd korraldavad, ning oskaksid ise tulevikus kaaluda pikaajalisemat vabatahtlikku tegevust, vabaühenduses töötamist või oma MTÜ loomist. Kogukonnapraktika toetab ühiskonnaõpetuse aine õpitulemuste saavutamist, arendab üldpädevusi, sh sotsiaalset ja kodanikupädevust, kultuuri- ja väärtuspädevust, enesemääratlus-, õpi- ja suhtluspädevust ning ettevõtlikkuspädevust. Ühtlasi annab see võimaluse õppida tundma kodukoha organisatsioone ja nende tegevusi, panustada ise oma ideede ja tegutsemisega kodukandi arengusse, ühendab formaalset ja mitteformaalset õpet.

11.2. Hindamine

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistevõttes osalemise, ühiskonnaliikmele

kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata. Hindamisel lähtutakse õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamise täpsustab õpetaja kooliaasta algul

11.3. Kooliastmete teadmised, oskused ja hoiakud

11.3.1. II kooliaste

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

11.3.2. Õpisisu ja õpitulemused klasside kaupa II kooliaste

6. klass

Õpitulemused

I Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õpilane: teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt; esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest; teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti; toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid; loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi; leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena; nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust; teab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi; toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud; kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal, teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma; kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel; osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades; teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi (**MTÜ Loksa Kogukond, MTÜ Loksa Arenduskeskus**).

II Allikad ja autoriõigused

Õpilane: eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust; teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.

III Kultuur

Õpilane: teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja; tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta; toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud; toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.

IV Planeerimine ja tarbimine

Õpilane: tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti; oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada, toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest; käitub teadliku tarbijana.

Õpisisu

Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Eesmärk on anda õpilasele esmased teadmised ja kogemused demokraatias osalejana ning kogukonna (klassi, kooli ja kodukoha) liikmena. Demokraatia klassis, koolis ja kogukonnas.

- Peamised õigused ja kohustused. Seadused ja institutsioonid.
- Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud.
- Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.
- Kohalik omavalitsus. Loksa linnavalitsus
- Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.
- Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).

Allikad ja autoriõigused

Allikad ja autoriõigused ei pea olema eraldiseisev teema, vaid soovituslikult toetab kõiki teisi teemasid

- Fakt ja arvamus, enda arvamuse põhjendamine, viitamine:
- Allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.

Kultuur

- Kultuurilised erinevused ja nende aktsepteerimine.
- Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus.
- Eestis ja õpilase klassis, koolis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).
- Sooline võrdõiguslikkus.
- Pere ja suguvõsa, kogukond. Loksa kogukond.

Planeerimine ja tarbimine

- Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.
- Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.
- Teadlik, säästev tarbimine.
- Töökultuur ja tööeetika.

11.3.3. Õppesisu ja õpitulemused klasside kaupa III kooliaste

Õpilane

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

9. klass

Õpitulemused ja õppesisu

Õppeaine eesmärk on kujundada kriitilise analüüsioskusega kodanik, kes mõistab enda rolli perekonnas, kogukonnas ja ühiskonnas ning osaleb aktiivselt ühiskondlikus elus. Õppetöö keskendub teadmiste ja oskuste omandamisele, kuid pöörab suurt tähelepanu ka kodanikuosaluse ja vastutustunde arendamisele, lähtudes õppekavas sätestatud alusväärtustest.

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Ühiskonna sotsiaalne struktuur

- Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.
- Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.

- Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.
- Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, tulundus- või ärisektor, kolmas sektor

- Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).
- Erasektor kui kasumile suunatud sektor.
- Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Ühiskonnaliikmete õigused

- Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm.
- Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.
- Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.

Õpilane: mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ja sõltuvad teineteisest, oskab tuua näiteid sektorite tegevusest ja koostööst ühiskonnas; mõistab, et ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest nt iga; sugu; tervises seisund; elukoht; kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet; oskab analüüsida peamisi rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi on nende andmete alusel võimalik ühiskonna kohta langetada, teab, kuidas kaasaja ühiskonda mõjutab ränne ning milles erinevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest; mõistab, miks on hästi toimiva ühiskonna jaoks oluline arvestada inimeste erisustega, teab milline tähtsus on identiteedil inimese elus ning kuidas ühiskond mõjutab selle kujunemist, mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; õppija mõistab, millised on tema kui lapse õigused ja kohustused, millised kohustused ja õigused on tema vanematel, oskab selgitada ja põhjendada, milliste õiguste ja vabaduste kaitse peab olema ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all; õppija teab, millised on peamised inimõigused (s.h lapse õigused) ning kus need on sätestatud, oskab märgata vägivalda ja kuritarvitamist enda ümber ning tunneb lihtsamaid sekkumise võimalusi, teab, mida enda ja lähedaste kaitsmiseks peab kriisiolukordades esmajoones tegema ja kuhu abi saamiseks pöörduma.

II Meedia ja teave

- Internet. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir.
- Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne.
- Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Õpilane: õppija teab ajakirjanduse rolli ja vastutust avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas, oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasisul, selgitab, millised on ajakirjanduse standardid; õppija teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine, mõistab, millistes olukordades

mõjutamine toimub ning oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat, mõistab, mis on infosõda ning kuidas seda kasutatakse, et mõjutada demokraatliku arutelu.

III Demokraatia ja Eesti valitsemiskord

- Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused;
- Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.
- Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused. Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid.
- Riigikogu koosseis ja ülesanded.
- Valitsus, valitsuse moodustamine ja ülesanded.
- Vabariigi President.
- Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll.
- Kohalik omavalitsus. Loka linnavalitsus.
- Õigussüsteem, Eesti kohtusüsteem. õigusaktide kasutamine.
- Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused.
- Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.
- Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.
- Valimised. Valimiste üldine protseduur. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.
- Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

Õpilane: teab, millised on demokraatia aluspõhimõtted ja väärtused; väärtustab demokraatliku otsustusprotsessi, teab milline on vabade valimiste protseduur ning millistest põhimõtetest see lähtub; tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu ning saab aru, kuidas riigis või kogukonnas langetatavad otsused võivad mõjutada tema tulevikku, tunneb demokraatlike sekkumisvõimalusi otsustusprotsessidesse; mõistab, milles seisneb võimude lahususe printsiip ning kuidas seda demokraatlikus ühiskonnas rakendatakse; oskab eristada võimu harusid saades aru nende ülesannete erinevustest, nimetab (põhiseaduse abil) põhiseaduslike institutsioonide peamisi ülesandeid; nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; oskab tuua näiteid, millised on valdade ja linnade ülesanded oma kogukonna igapäevaelu korraldamisel, tunneb huvi kohaliku elu korraldamise vastu ning oskab sõnastada enda jaoks kohaliku elu probleemkohti ning pakub välja omapoolseid lahendusi, teab, millised on osalusdemokraatia võimalused kaasa rääkida kohalike asjade otsustamisel.

IV Kodanikuühiskond

- Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned.
- Vabatahtlused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.
- Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse.
- Noorte osalusvõimalused, õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Harjumaa Noored Kotkad ja Kodutütred

Õpilane: mõistab, milline on kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel, millised on vabaühenduste eesmärgid ja toimimise põhimõtted.

V Ärisektori toimimine, majandus

- Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum.
- Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas.
- Ressursside jagunemine maailmas.
- Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine.
- Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.
- Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajatele.
- Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine.

Õpilane: teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; mõistab kuidas tekib ühiskonnas tulu ning kuidas toimib heaoluriik; teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, saab aru, et maailmakaubandussüsteemis on osalejad vastastikuses sõltuvuses, teab mis on õiglane; mõistab, millest sõltuvad riigi tulud ning millised kohustused on riigil, väärtustab ausat maksumaksmist ja mõistab maksude vajalikkust ühiskonna toimimiseks; mõistab, millistest reeglitest lähtutakse töösuhete loomisel, on teadlik riskidest, mis noori tööturule sisenedes võivad puudutada; teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju, mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investeerimisega, oskab koostada oma kuludest/tuludest lähtuvat eelarvet seostades seda aruka tarbimisega.

VI Eesti ja maailm

Õpilane: saab aru kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada, mõistab, et rahvusvaheline koostöö ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides tagab väikeriigile oma huvide parima esindatuse, analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; teab, mida annab Eestile kuulumine EL ja NATO-sse, mõistab, miks on väikeriigile oluline, et rahvusvahelistes suhetes järgitakse kokkulepitud reegleid, austatakse inimõiguseid ja demokraatiat; teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma, toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga.

12. Inimeseõpetus

12.1. Lühikirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

12.2. Hindamine

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades ning otsustamist tervise ning tervislike valikutega seoses.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt erinevates sotsiaalsetes kontekstides. Inimeseõpetuse teemad valmistavad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad aitavad noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja sotsiaalsele toimetulekule olles suhetes teistega erinevas ümbruses.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamist. Õpilase hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet.

Õpitulemusi arendatakse ja kontrollitakse eri tüüpi ülesannetega.

12.3. Kooliastmete teadmised, oskused, hoiakud ja õpitulemused

12.3.1. I kooliaste

I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumishinnangute ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

Õpitulemused

I kooliastmes käsitletakse järgmisi teemasid: mina, mina ja teised, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina ja Eesti, mina: aeg ja asjad ning mina: teave ja asjad.

Õpilane:

- 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat;
- 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 9) sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega;
- 10) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega;
- 11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- 12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- 13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
- 14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 16) demonstreerib õpitu olukorras üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähistusi;
- 18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 19) märkab liiklusohutuse kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;
- 20) loetleb erinevaid teabeallikaid;
- 21) leiab infot erinevatest allikatest;
- 22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- 23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- 24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- 25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- 26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
- 27) teab, et vägivallal on eri vormid;
- 28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- 29) teab abi saamise võimalusi inimväärlikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- 30) demonstreerib õpitu olukorras abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral;
- 31) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
- 32) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;
- 33) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;
- 34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
- 35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;

- 36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
 37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult; 38) selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
 40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

Õpisisu ja õpitulemused klasside kaupa I kooliaste

2. klass

35 tundi

Mina;

Mina, Erinevused ja sarnasused; Viisakas käitumine;

Õpilane

Kirjeldab enda huvisid ja tegevusi

põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda

teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi

Mina ja tervis;

Mina ja tervis. Tervislik eluviis; Esmaabi

Õpilane

toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust

nimetab mõningaid haiguste tunnuseid

teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi

Mina ja minu pere

Kodu; Perecond; Pereliikmete rollid; Kodused tööd. Ametid; Naabrid; Ohud kodus ja koduümbruses; Liiklus.

Õpilane

kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest

toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas

Mina ja Eesti

Eesti – minu kodumaa; Rahvakalendri tähtpäevad;

Õpilane

Väärtustab Eestit, oma kodumaad. leiab kaardilt Eesti ja kodukoha, nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva teab, kes on Eesti Vabariigi presidenttunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev ja toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja

Mina: aeg ja asjad

Aeg; Aja planeerimin; Minu oma, tema oma, meie oma

3. klass

35 tundi

Mina

Mina ja kodumaa Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

Õpilane

tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi; oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha; tunneb rahvuslikku ja kodukoha sümbolikat; nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodumaad; teab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid.

Mina: aeg ja asjad

Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Õpilane

eristab, mis on aja kulg ja seis; oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks; selgitab asjade väärtust; oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; väärtustab ausust asjade jagamisel.

Meie/ Mina

Mina. Igäühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Õpilane

teab ja väärtustab igäühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevusega, õigust olla erinev; selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; nimetab enda õigusi ja kohustusi; teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.

Meie/ Mina ja tervis koostöö Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Abi saamise võimalused. Esmaabi. Vaimne ja füüsiline tervis.

Õpilane

kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine; eristab vaimset ja füüsilist tervist; kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda või hoiduda tegevusest, mis ohustab tervist; demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabi võtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus); nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral; teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi; väärtustab tervislikku eluviisi.

Meie

/Mina ja meie koostöö Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja Tallinna Reaalkool tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Õpilane

nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega; kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi; väärtustab sõprust ja koostööd; eristab enda head ja halba käitumist, kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu; väärtustab leppimise, vabandust palumise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes; nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks; demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennast kahjustavast tegevusest; mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine, ning teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivaldaga korral; kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus; väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist; kirjeldab oma tegevuse plaanimist nädalas, väärtustades vastutust; nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust; teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt; eristab tööd ja mängu; selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada; teab tegureid, mis seda soodustavad

Meie/ Mina: teave ja asjad

Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.

Õpilane

kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid; selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning mis on turvaline käitumine meediakeskkonnas; selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine; kirjeldab, mis vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.

12.3.2. II kooliaste

II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.

7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

Õpitulemused

II kooliastmes käsitletakse tervise ja suhtlemise teemasid, sealhulgas murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, haigused ja esmaabi, konfliktid ja probleemilahendus, positiivne mõtlemine.

Õpilane:

- 1) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;
- 3) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- 4) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- 5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- 6) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- 7) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- 8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- 9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;
- 10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- 11) mõistab oma võimalusi algetada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest;
- 12) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;
- 13) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- 14) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- 15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- 16) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpisisituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- 17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- 18) demonstreerib õpisisituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- 20) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;

- 21) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- 22) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- 23) selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- 24) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- 25) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- 26) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- 28) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- 29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- 30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
- 31) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- 32) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;
- 33) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
- 34) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- 35) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- 36) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- 37) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt une kvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- 38) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- 39) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- 40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
- 41) selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- 42) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
- 43) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 44) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

5.klass

35 tundi

Tervis

Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.

Õpilane:

kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt; teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet; nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele,

vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi

Tervislik eluviis

Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.

Õpilane

väärtustab oma tervist ja tervislikku eluviisi kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid; selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega; teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid; oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest; hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses;

Murdeiga ja kehalised muutused

Murdeiga inimese elukaas. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

Õpilane

kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega; 10 aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda; teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo; teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega

Turvalisus ja riskikäitumine

Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise alaseid valikud tehes; iseenda vastustus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.

Õpilane

selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida; 1teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda; nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele; suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest; väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus; kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile; väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.

Haigused ja esmaabi

Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral. Esmaabivahendid koduapteegis

Õpilane

oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi; selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega; teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest; kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral; eab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid

esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste ;nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada; väärtustab enda ja teiste inimeste elu

Keskkond ja tervis

Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.

Õpilane

kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast;eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks;kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

6.klass

35 tundi

Mina ja suhtlemine, positiivne mõtlemine

Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll.Oma väärtuste selgitamine. Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes.

Õpilane

analüüsib enda iseloomujooni ja omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi;mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb;mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega;oskab suheldes enda kohta tagasisidet anda ja teistelt seda vastu võtta;oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga;nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi;väärtustab positiivset mõtlemist.

Suhtlemine teistega

Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid.Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei” ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega Suhtlemine ja viisakus.

Õpilane

tunneb ära enda ja te inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid; teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust; eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemistkirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele; demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid; mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele;demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid; teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid; eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele; teab, et „ei” ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei” ennast ja teisi kahjustava käitumise korral; väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

Suhted teistega

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine.

Õpilane

kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus; oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta; väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist; eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu; demonstreerib õpisisituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast; tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist; väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi; mõistab individuaalseid erinevusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.

Konfliktid

Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed. Läbirääkimiste pidamine.

Õpilane

selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust; teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteeffektiivseid konflikte lahendamise viise; kasutab õpisisituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid teid ning väärtustab neid.

Otsustamine ja probleemilahendus

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgedest mõtlemine.

Õpilane

teab ja oskab õpisisituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise; kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid; mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi; selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut; väärtustab otsuseid langetades vastutust.

12.3.3. III kooliaste

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.

13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.

14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

Õpitulemused

III kooliastmes käsitletakse inimese arengu, turvalisuse, tervise- ja riskikäitumisega seotud teemasid, sh inimese areng ja murdeiga, inimene ja rühm, suhted ja seksuaalsus ning inimene, valikud ja õnn.

Õpilane:

- 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- 2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;
- 3) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- 4) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- 5) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;
- 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- 7) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;
- 8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- 9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- 10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- 11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpisisituatsioonis toimetulekut rühma survega;
- 12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;
- 13) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- 14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- 15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- 16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- 17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- 18) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- 19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- 20) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- 21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- 22) demonstreerib õpisisituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- 23) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;

- 24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 25) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- 26) analüüsib enda tervises seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- 27) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- 28) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- 29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
- 30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- 31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- 32) demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;
- 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele; 34) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.

7.klass

35 tundi

Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused.

Õpilane

iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseeas täiskasvanuikka; toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma elutee kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust.

Inimese mina

Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine.

Konfliktide vältimine ja lahendamine. Suhtlemise tasemed. Konfliktid kodus, nende põhjused ja toimetulek.

Väärtused ja väärtuskonfliktid

Õpilane

selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; kirjeldab positiivse endassuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi; kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramiseks; väärtustab ning toob näiteid võimaluste kohta oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada; kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi; demonstreerib õpituatsiooni tõhusaid konfliktide lahendamise viise.

Inimene ja rühm

Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet. Murdealise õigused ja kohustused. Juhtimine, võim ja autoriteet gruppis. Juhtimisstiilid.

Õpilane

iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi; kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele; mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel; võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi; kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi; selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes; väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme.

Turvalisus ja riskikäitumine

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju. Erinevate uimastitega seotud riskid.

Õpilane

demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukorrades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus; eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid; kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.

Inimese mina ja murdeea muutused

Varane ja hiline küpsemine – igaühel oma tempo. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Neiu, keda noormehed hindavad, ja noormees, keda neiu hindavad. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.

Õpilane

kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi; selgitab, milles seisneb suguküpsus; kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks; selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist; kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist; kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes; selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

Õnn

Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Õpilane

mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

8.klass

35 tundi

Tervis

Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.

Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

Õpilane

kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt; analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpisisituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega; analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust; analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu; analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele; selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele; oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana;

selgitab stressi olemust, põhjuseid ja tunnuseid; kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuväliste mittetõhusatest; kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.

Suhted ja seksuaalsus

Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.

Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

Õpilane

kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis; demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine; väärtustab tundeid ja armastust suhetes; selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise; selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes; selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele; kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse; kirjeldab seksuaalsel teel levinumate haiguste ärahoidmise võimalusi; teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks; eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest; väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes; nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.

Turvalisus ja riskikäitumine

Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

Õpilane

kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule; kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil; kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb; kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades; teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral; demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral.

Inimene ja valikud

Huvid ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus. Inimese huvid, võimete, iseloomu ja väärtuste seos kutsevalikuga.

Õpilane analüüsib ennast oma huvid, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus.